

С.ЖЎРАЕВ, М.ЗУПАРОВ, С.ЭГАМБЕРДИЕВА. Ғўза экилган турли экологик минтақаларда тупроқ замбуруғларининг миқдори.....	59	Ф.ЖЎРАЕВ, Я.РАЖАБОВ. Ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилашда қўлланиладиган туйнукли дренаж ҳосил қиладиган янги курилма	86
А.УЛЖАБОЕВ. Кучсиз шўрланган майдонларда “УзДЕФ” дефолиантининг самарадорлиги.....	60	Б.ТИЛАБОВ, У.НОРМУРОДОВ. Куйма ротацион юлдузчаларни ишлаб чиқаришнинг янги инновацион технологияси.....	87
Э.УМУРЗОҚОВ, И.МАМАСАЛИЕВ. Кўчатларнинг ўсиши ва ривожланишига ўсимликлар ўсишини бошқарувчи препаратларнинг таъсири.....	61	К. ДУРДИЕВ, Ш.ҚУРАМБОЕВ, А. РАЖАБОВ. Пишиб етилган оқ тут — балхи тут мевасини йиғиб-териб олишнинг оддий, лекин самарали усули.....	89
А.ХОЛЛИЕВ, Ш.МАХМУДОВА, М.ИМОМОВА. Мош экиннида ғўза тунламига қарши кимёвий препаратларнинг биологик самарадорлиги.....	62	Б.РАХМАНКУЛОВА, Ш.ЗИЯЕВА, Д.САПАРОВА. Қишлоқ хўжалигини ривожлантиришда замонавий ахборот технологияларининг ўрни.....	91
Б.БОЙБУЛОВ, Б.НОСИРОВ, Б.АШИРОВ, Қ.ЭРГАШЕВ. Фермер хўжаликларида Бушуев зотли сигирларнинг сут маҳсулдорлиги.....	63	Ж.БОБАНАЗАРОВА. Иш билан бандликни оширишда кластерларни ташкил этишнинг ўрни.....	92
А.ФАТХУЛЛАЕВ, Ш.УМИДОВ, Ж.ПАРДАЕВ, А.ФАТХУЛЛАЕВ, О.ВЕРУШКИНА, С.ИБРАГИМОВА. Исследование ферментативных и микробиологических процессов в продуктах животноводства.....	64	Ж.БАЛТАШОВ. Қорақалпоғистон Республикасида чорвачилик соҳасини ривожлантириш истикболлари	93
Х.ЕРГАШЕВ, Р.САИДОВА. Карпсимон балиқларнинг псевдомонози.....	65	С.ШАРИПОВ. Бузилган ерларни рекултивация қилишнинг зарурати ва уни амалга оширишда ер тузишнинг ўрни	94
З.БОБОЕВ, П.БОБОМИРЗАЕВ, Д.НОРМУРОДОВ, С.ХУРСАНДОВ. Зарафшон водийси суғориладиган ерларида қаттиқ бугдой дон ҳосилдорлигининг экиш муддатлари ва минерал ўғитлар меъёрларига боғлиқлиги.....	67	С.ЭШОНҚУЛОВ, Х.УРДУШЕВ. Мева-сабзавот кластери тоқзорларида узум навларини оптимал жойлаштиришни моделлаштириш.....	95
Х.МАХСАДОВ, М.МАМАСОЛИЕВ, Ғ.КАРАЕВ. Жиззах вилояти шароитида ер ёнғоқни суғоришнинг ресурстежамкор технологияси	68	Ғ.ДУСМУРАТОВ, У.ХОЛИЁРОВ. Ўрмон хўжалигида давлат-хусусий шериклиги.....	97
А.ҲАМЗАЕВ, Б.МАВЛОНОВ, В.ИСМОИЛОВ. Жавдар ҳосилдорлигига экиш муддатлари ва маъдан ўғитларнинг таъсири.....	69	В.ВАХОБОВ, М.ХИДОЯТОВА. Статическое моделирование и прогнозирование урожайности сельскохозяйственных культур	97
Д.ШАРИПОВ, О.ХАФИЗОВ, С.АЛИБЕКОВ. Атмосфера га зарарли моддалар тарыалиши жараёнининг компьютерли модели	70	З.ХАФИЗОВА, С.ШАРИПОВ. Ер тузишда ер ва атроф-муҳит муҳофазаси	99
Д. ТАЛИПОВА, Н. АКРАМОВА. Использование информационно-коммуникационных технологий в сельском хозяйстве ..	71	Т.ФАЙЗУЛЛАЕВА, А.ТАБАЕВ. Аграр соҳада ер ресурсларидан оқилона фойдаланиш йўналишлари.....	100
Ф.САИДНАЗАРОВ. Ўзбекистон ташқи савдосининг ривожланишида халқаро иқтисодий ташкилотларнинг ўрни	72	М.СУЛАЙМОНОВА. Қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан унумли фойдаланишнинг долзарблиги.....	101
Р.ИСРОИЛОВ, О.С.КАЗАКОВ, Р.ХОЖИМАТОВ. Мамлакатимиз пиллачилик тармоғида истикболли кластерларни ташкил этиш шарт-шароитлари	73	О.ХУЖАЕВ, М.СОБИРОВ, Д.ЮЛДАШЕВА. Черкез – қумтўсар ва озукабоб ўсимлик	102
Ш.РАХМОНОВ, А.ХАМРАЛИЕВ. Қишлоқ хўжалиги иқтисодиётини таҳлил қилишда геоахборот тизимларини қўллаш.....	75	М.ЮЛДАШЕВ, Т.ХАЙДАРОВ, Б.УТЕПОВ. Дала юзаси ва тупроқ қатлами унумдорлигини оширишни таъминлаш	103
Г.ШАДМАНОВА, Х.КАРИМОВА. Олий таълим ўқитиш сифатини оширишда электрон таълим муҳитининг аҳамияти	76	А.ҲАЙДАРОВ, Н.ЎРАЗМАТОВ. Асосий экин ловиядан кейин экилган «Анджон-37» ва «ЎзПИТИ-201» ғўза навларига тупроқ унумдорлигининг таъсири	104
Ш.АЙНАКУЛОВ. Қишлоқ хўжалиги экинларидан олинадиган фойда масаласининг математик модели	76	Б.ЭЛМУРОДОВА, З.УЗОҚОВ. Балиқларнинг динамик ўсиш жараёнларини тадқиқ этиш усуллари	105
А.ИБРАГИМОВ, А.АБДУРАХМАНОВ, А.ХАДЖИЕВ, А.ЭШДАВЛАТОВ. Пиёз уруғларини экадиган сеялка	78	Г. МУРТАЗАЕВА. Ишлаб чиқаришдаги шовкинларнинг инсон саломатлигига таъсири	107
Б.АРТИКБАЕВ. Дискли ишчи секциянинг тортишга қаршилиги.....	79	Ф.ХОЛБЕКОВА. Худудлар иқтисодиётини ривожланишига таъсир этувчи омиллар	108
А.САИТОВ, И.КОЛЕСНИКОВ. Ўтаюқори частота - энергияси ёрдамида курак ўсимлик хомашёси учун экстрактор.....	80	Д.САИТХАНОВА. Кўчат усулида экилган шоли навларини баргдан озиклантиришнинг ўсув даврларига таъсири.....	110
А.ЖАХОНГИРОВ, Ш.СИРОЖИДДИНОВ. Универсал сеяланиннг жўяк формасини шакллантирувчи стрелкасимон окувчи қаноти параметрини тадқиқ этиш	81	М.ЮСУПОВА. “Олма ва нок кўчатларини паст бўйли пайвандтагларда етиштириш” мавзусини “Кейс стади” услуби орқали ўқитиш технологияси	111
А.РАХМАТОВ, А.ИСАҚОВ. Электр таъминоти тизимида реактив қувват компенсацияси	82	С.САЛИЕВ, Х.ДАВЛАТОВ. Иситилмайдиган иссиқхона шароитида баклажон ўсимлигини етиштириш	112
А.РАСУЛЖОНОВ. Тўрт корпусли осма плуг таянч ғилдирагининг параметрларини ҳайдов чуқурлигининг барқарорлиги бўйича асослаш.....	84	Р. БОЙМЕТОВ, Л. КУШАНОВ. Юқори самарали комбинациялашган плуг.....	114

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ИҚТИСОДИЁТИНИ ТАҲЛИЛ ҚИЛИШДА ГЕОАХБОРОТ ТИЗИМЛАРИНИ ҚўЛЛАШ

The article is analyzed using Geographic Information Systems (GIS) of the agricultural economy throughout the country. The study presents the relationship between population density, irrigated land and gross agricultural income by regions.

Қишлоқ хўжалиги тармоғининг жадал ривожланиши, ўз навбатида, ер ва сув ресурслари истеъмолининг ортиб боришига олиб келади, ушбу ҳолат юзага келаётган чакирув ва хатарларга нисбатан ўз вақтида чоралар кўрилмаган тақдирда, мамлакат аҳолисининг озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашга салбий таъсир кўрсатиши мумкин.

Бугунги кунга келиб, аҳоли истеъмол қилаётган товарларнинг 85 фоиздан кўпроғи қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқарилмоқда. Улар ўсимликчилик ҳамда чорвачилик маҳсулотларидан иборатдир.

Вилоятлар қишлоқ хўжалиги ялпи даромадининг ўсиш тенденцияси, млрд. сўм

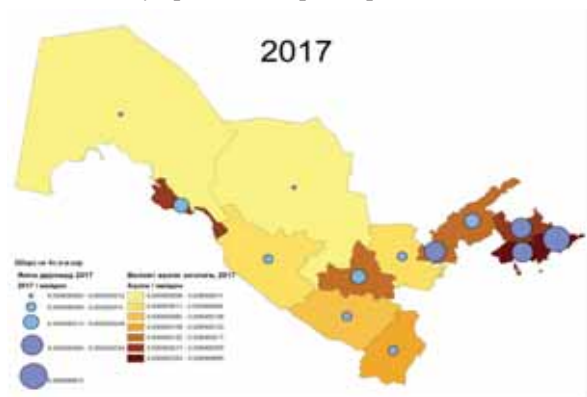
Қорақалпоғистон Республикаси ва вилоятлар бўйича 2007-2017 йиллардаги қишлоқ хўжалигининг ялпи даромади млрд. сўм бирликда келтирилган. Унга кўра, Андижон, Самарқанд ва Тошкент вилоятларининг Республика ялпи ички маҳсулотига улуши бошқа вилоятларига нисбатан салмоқли эканлигини кўришимиз мумкин. 1-расмда Республика қишлоқ хўжалиги ялпи даромади 2007-2017 йилларда ўсиш суратини кўриш мумкин. 2007-2017 йилларда қишлоқ хўжалигининг ялпи даромади энг кўп Навоий вилояти (9 баробар) ва энг кам эса Қорақалпоғистон Республикасида (6 баробар) ўсишни қайд этилган. Шу билан бирга, 2016-2017 йиллар давомида таҳлил шуни кўрсатмоқдаки, энг кўп ўсиш Сурхондарё вилоятида (47%) ва энг паст ўсиш эса Бухоро (26,4%) ҳамда Хоразм (24,1%) вилоятларида қайд этилган.

Аҳоли зичлиги ҳар бир вилоятнинг тегишли йил бўйича аҳолининг суғориладиган ерларга нисбати қилиб ҳисобланди. Унинг визуализациясини вилоятлар харитасида келтирилди. Тўқ жигарранг аҳоли зичлиги юқорилигини ва оч жигарранг эса аксинча нисбатан паст эканлигини билдиради.

Статистика қўмитасининг маълумотларига асосан вилоятларнинг қишлоқ хўжалигидан олинган ялпи даромадни ушбу вилоятнинг суғориладиган ерларга нисбати ҳисобланган. Ушбу натижани визуализация қилиш учун харитада кўрсатилган. Айлана катталиги бир ер майдони бирлигидаги даромаднинг кўплиги, кичиги эса аксинча камлигини билдиради.

Тошкент шаҳрининг аҳолиси ва ер майдони ҳисобга олинмади. Сабаби, Тошкент шаҳридан ишлаб чиқариладиган қишлоқ хўжалиги даромади жуда камлигини инобатга олинди ва шаҳар аҳолиси билан номуаносиб тақсимлангани учун тадқиқот жараёнида ҳисобланмади.

Аҳоли зичлиги ва қишлоқ хўжалиги ялпи даромадининг ўзаро солиштирма харитаси

Аҳоли зичлиги 2007-2017 йиллар оралиғида ҳамма вилоятларда ўсиш суратини кўришимиз мумкин лекин, Тошкент, Сирдарё ва Сурхондарё вилоятларида аҳоли зичлиги нисбатан ошганлиги статистик маълумотлар кўрсатиб турибди.

Расмдан кўришиб турибдики, аҳоли зичлиги юқори бўлган ҳудудларда суғориладиган ерлар бирлигидан олинган даромад юқорилигини кўришимиз мумкин. Албатта, вилоятлар кесимида олинган маълумотлар балки тўлиқ ҳолатни бермаслиги мумкин, лекин аҳоли зичлиги ва қишлоқ хўжалиги ялпи даромадининг ўзаро корелляциясини кузатиш мумкин. Наманган ва Сирдарё вилоятларида бошқа вилоятлар кўрсаткичларига нисбатан ўсганлиги, Хоразм вилояти эса аксинча ўсиш сурати пасайганини кўришимиз мумкин.

Тадқиқотлар натижасида шундай хулоса қилишимиз мумкинки, аҳоли зичлиги юқори бўлган ҳудудларда ердан максимал даражада фойда олиш эҳтимоли юқори бўлади деб хулоса қилинса бўлади. Буни қуйидагича изохлаш мумкин. Аҳоли зичлиги юқори бўлган ҳудудларда ернинг ҳар бир қарич ердан максимал даромад олишга ҳаракат қилинади ёки ердан самарасиз фойдаланишни деярли учрамайди. Яъни, суғориладиган ердан фойдаланувчи кўпроқ ерга ўғит солиши, асосий экин турини экишдан ташқари, ариқ бўйлаб қўшимча экин турларини экиш билан ердан кўпроқ даромад манбаига айлантириш билан изохлаш мумкин.

Таклиф ўрнида шуни айтиб ўтиш лозим деб ҳисоблаймиз, битта вилоятни фермерларига экин экиш юзасидан тажриба сифатида эркинлик жорий қилиш керак. Фермер хўжалиги ўз эҳтиёжидан келиб чиқиб, қишлоқ хўжалиги маҳсулотини қайта ишлаш учун ноқишлоқ хўжалик объектларини жойлаштиришда қулай шароит яратиш лозим. Яъни ноқишлоқ хўжалик объекти учун солиқ қишлоқ хўжалиги ер тоифаси учун бир хил ёки кам коэффициент қилиб белгиланиши кўп тармоқли фермер хўжалигининг кўпайишига ижобий таъсир кўрсатади. Фермер хўжаликлари ўзлари иқтисодий жиҳатдан энг оптималини танлаб, кўпроқ даромад олиш учун ҳаракат қилади.

Ш.РАХМОНОВ,
и.ф.б.д. (PhD),
А.ХАМРАЛИЕВ,

мустақил тадқиқотчи, (ТИҚХММИ).

Адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий-иқтисодий ҳолати. –Тошкент: Статистика 2019,
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2019 йилда мамлакатимизни ривожлантиришнинг энг муҳим устувор вазифалари тўғрисида”ги Парламентга Мурожаатномаси. – Тошкент, 2018 йил 28 декабрь.
3. Рахмонов Ш.К. Вилоятлар бўйича ер ресурслари тақсимоти мониторинги // “Irrigatsiya va Melioratsiya” журнали. – Тошкент, 2016. №02. 63-66-Б.